

РОЛЬ СІМ'Ї ТА БАТЬКІВ В ЖИТТІ СУЧАСНОГО ПІДЛІТКА

Крутішова С. О.

студентка 1 р.н. ОР магістр
спеціальності 231 «Соціальна робота», ФПСР

Керівник: Варнава У. В.

к.психол.н., доцент кафедри соціальної роботи; ФПСР

Анотація. В даній статті описано яку роль відіграють в житті підлітка сім'я, батьки та однолітки, як впливають на розвиток особистості підлітка дитячо–батьківські відносини в сім'ї.

Ключові слова: сім'я, батьки, підлітки, дитячо–

батьківські відносини.

Актуальність теми. Сім'я є дуже важливою в житті людини, вона відновлює духовні і фізичні сили, заряджає її енергією для активної участі в суспільному житті. В сім'ї відбувається не тільки фізичне народження людини, але і первинна соціалізація та виховання, духовне дозрівання особистості. [1]

Стосунки в сім'ї відкладають відбиток на життя дитини. Це відбувається, тому що модель поведінки, закладена в дитинстві, проявляється у багатьох аспектах, навіть якщо вона далека від ідеалу. Батьки мають найбільший вплив на дітей, тому їх завдання – сформувати гармонійні відносини.[4] Порушення зв'язків між батьками та дітьми призводить до падіння престижу батьків та ролі сім'ї в житті підлітків, але при цьому знижується і значущість сфери відносин з однолітками.

На сьогоднішній день все більше стає сімей з дітьми, народженими із застосуванням нових технологій – зокрема, сімей, де діти народжені "сурогатними" матерями. У той же час збільшується число сімей, які свідомо відмовляються від народження дитини. Все це призводить до виникнення серйозних психологічних проблем, в першу чергу в сфері дитячо–батьківських відносин та особистісного розвитку дітей. Не дивлячись на це, останні дослідження уявляють підлітків та юнаків про свої майбутні сім'ї показало, що сім'я відіграє значиму роль у їх майбутньому житті. По їх опису сім'ї носять традиційний характер – це подружня пара з дітьми (бажаних дітей, як правило, двоє–троє і більше). [2]

Мета дослідження: вивчення впливу сім'ї та батьків на життя підлітка і його розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До дослідження ролі сім'ї в житті підлітка та її впливу на його розвиток звернена увага багатьох наукових напрямків. Одним із напрямків дослідження являється вплив стилів сімейного виховання на батьківсько–дитячі відносини, детально стилі

сімейного виховання та їх вплив на формування особистості дитини і підлітка розглянуті в роботах А. Е. Личко, Е. Г. Ейдемільлер. [2]

Великий внесок в теорію соціально–психологічної адаптації підлітків внесли Л. С.Виготський, А. Ф. Лазурський, В. І. Лебедев, А. А. Налчартян, А. В. Петровський, Л. А. Петровська та інші вчені. [3]

Короткий виклад основного матеріалу дослідження. Перш за все, для сучасної сім'ї характерно різноманіття форм. Все більше стає сімей нетрадиційного типу, заснованих на таких формах партнерства, як незареєстрований шлюб, пробний шлюб, гомосексуальні пари, патронатні сім'ї та інші.

Відносини в родині стають все більш демократичними, відбувається перехід до гнучкої системи ролей і партнерству. Прикладом цього є поява феномену "нового батьківства". Для сучасної родини також характерна висока ступінь матеріальної, психологічної та емоційної залежності членів сім'ї один від одного, наслідком чого стають сплутаність сімейних ролей, їх недостатня диференційованість і узгодженість. Збільшується число позашлюбних народжень, що пов'язано із зростанням незареєстрованих шлюбів.

Серед особливостей сучасної сім'ї слід відзначити і зміни ієрархії сімейних ролей. Батьки вже не завжди є більш знаючими і досвідченими, ніж діти. Всім відомо, наскільки швидше дорослих діти освоюють сучасні комп'ютерні технології. Завдяки цьому в багатьох областях вони виявляються набагато більш поінформованими, ніж батьки, що підвищує їх авторитет у власних очах і в очах дорослих. Відчуття своєї компетентності, на думку дітей, дасть їм право вимагати більшої самостійності.

У той же час проявляється і протилежна тенденція – посилення контролю та опіки з боку батьків. Електронні щоденники, які введені в школах, практично роблять тотальним контроль їх шкільного життя. І прагнення до раннього розвитку, і підвищений контроль за дітьми–

школярами обумовлені реальною соціальною ситуацією – ні школа, ні соціум, на жаль, не можуть забезпечити ні фізичну, ні психологічну безпеку дитини. І тим не менш, незважаючи на всі трансформації, сім'я залишається головною спільністю і головною сферою в житті людини. [1]

Вплив сім'ї на підлітка сильніше впливу школи, суспільства в цілому. Це витікає із ряду особливостей, характерних для сім'ї. Наприклад, її малочисленність, що полегшує можливість безпосереднього емоційного контакту і міжособової взаємодії.

І. С. Кон вважає, що нема ні одного соціального чи психологічного аспекту поведінки підлітків, який би не залежав від їх сімейних умов. [6] Суперечливість поглядів батьків не дають можливості підлітку осмислити, хто із батьків правий, а хто ні, що добре, а що погано.

Необхідно згадати про нездоровий вплив на формування підлітка протиріччя між соціальним становищем і емоційним настроєм батьків. Стосунки із дорослими членами сім'ї є важливим фактором соціальної орієнтації підлітка і зумовлюють, певним чином, формування суб'єктивної стратегії його самоствердження.

Сім'я також має особливий вплив на формування соціально-психологічної адаптації підлітків. Вона бере уже з перших днів життя дитини на себе турботу про її здоров'я і виховання, дає початкові знання про оточуюче, вводить і керує ними в цьому світі, виробляє уявлення і навиків, допомагає здійснювати контакти з багатьма людьми.

В останні десятиліття фігура батька і його вплив на розвиток дитини знаходиться в центрі уваги багатьох дослідників. Так, у дослідженні О. Г. Калини і А. Б. Холмогорової показано, що формування позитивного ставлення до батька у підлітків не пов'язане безпосередньо з присутністю батька в сім'ї, досить, щоб у дитини був сформований його позитивний образ. [3]

Глибокий постійний психологічний контакт із дитиною

– це універсальна вимога до виховання, яка в однаковому ступені може бути рекомендована всім батькам, контакт необхідний у вихованні кожної дитини в будь-якому віці. Саме відчуття і переживання контакту з батьками дають дітям можливість відчути й усвідомити батьківську любов, прихильність і турботу.

Основа для збереження контакту – щира зацікавленість в усьому, що відбувається в житті дитини, зацікавленість до його дитячих, нехай самим дріб'язковим і наївним, проблемам, бажання зрозуміти, бажання спостерігати за всіма змінами, що відбуваються в душі та свідомості зростаючої людини. Цілком природно, що конкретні форми і прояви цього контакту широко варіюють, у залежності від віку й індивідуальності дитини. Але корисно замислитись і над загальними закономірностями психологічного контакту між дітьми і батьками в родині. [5]

Наявність розуміння з боку батьків, на думку підлітків, є найважливішою умовою добрих стосунків між батьками і дітьми. І, навпаки, нерозуміння посідає перше місце у виникненні конфліктів між ними.

Стосунки між батьками і дітьми не можуть не впливати на емоційний стан дитини, формування внутрішнього світу, і, загалом, на соціально-психологічну адаптацію підлітків. [6]

Психологічне благополуччя дитини в сім'ї – основа її подальшої позитивної взаємодії з людьми в різних сферах життя.

Формування й розвиток особистості дитини відбуваються як під впливом безпосередніх об'єктивних умов сімейного життя (сімейних взаємин, структури та кількісного складу сімейного мікроколективу, батьківського прикладу тощо), так і під впливом цілеспрямованого виховання. Саме виховання активізує процес засвоєння дитиною суспільно необхідних нормативів поведінки, справляє серйозний вплив на її спроможність сприймати стихійні впливи навколишнього середовища, стимулює засвоєння позитивного прикладу.

Висновки. І. С. Кон вважає, що нема ні одного соціального чи психологічного аспекту поведінки підлітків, який би не залежав від сімейних умов. В сім'ях, де відношення батьків і дітей характеризуються байдужістю, лицемірством підліток важко оволодіває позитивним соціальним досвідом. Підліток в такій сім'ї рано втрачає здатність спілкування з батьками.

Стосунки із дорослими членами сім'ї є важливим фактором соціальної орієнтації підлітка і зумовлюють, певним чином, формування суб'єктивної стратегії його самоствердження.

Перша й основна задача батьків є створення в дитини впевненості в тому, що її люблять і про неї піклуються. Ніколи, ні при яких умовах у дитини не повинні виникати сумніви у батьківській любові. Сама природна і сама необхідна з усіх обов'язків батьків – це ставлення до дитини в будь-якому віці любовно й уважно.

Література

1. Аметова Є. Р. Про значення сім'ї у формуванні вільної особистості дитини / Педагогіка і психологія. 2006. № 2. С.36–43.
2. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї. Київ, 2011. 95 с.
3. Вікова та педагогічна психологія: курс лекцій. Київ : Каравела, 2005. 399 с.
4. Карпова М. Г., Філіппова Є. В. Уявлення про батьківську та майбутню сім'ї в підлітковому і юнацькому віці / Психологічна наука й освіту. 2013. № 4. С.84–96.
5. Лозниця В. С. Психологія і педагогіка : навч. посіб. Київ : ЕксОб, 2000. 302 с.
6. Терлецька Л. Психологія дитинства: практикум : навч. посіб. Київ : Главник, 2006. 143 с.